

کتاب کار عشق جوان

دکتر مرتضی منطقی

زیر نظر معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران
اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

سرشناسه	منطقی، مرتضی، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	کتاب کار (عشق) جوان، مرتضی منطقی، (زیر نظر معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، سید محمد هادی اپازی، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، سید رضا مصطفوی).
مشخصات نشر	تهران: انتشارات جامعه شناسان، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	۱۶۰ ص
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۰۸۵-۰
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه، ص. [۱۵۱]-۱۵۶
یادداشت	نمابه.
موضوع	عشق
موضوع	جوانان -- مسائل اجتماعی و اخلاقی
شناسه افزوده	اپازی، سید محمد هادی.
شناسه افزوده	مصطفوی، سید رضا، ۱۳۴۱
شناسه افزوده	شهرداری تهران، معاونت امور اجتماعی و فرهنگی
شناسه افزوده	شهرداری تهران، اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی
رده بندی کنگره	۱۳۹۰ م ۷۸ / BF۵۷۵
رده بندی دیویی	۱۵۲/۴۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۳۱۳۷۲۰

معاونت امور اجتماعی و فرهنگی
اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی

جامعه شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی: تهران، خیابان انقلاب، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، همکف، پ ۳۳۳، فروشگاه جامعه شناسان، تلفن: ۶۶۰۰۰۰۵۱
WWW.JAMEESHENASAN.COM / Email: Sociologists15@gmail.com
 اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، تقاطع بزرگراه کریمستان و شهید گمنام، ساختمان معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، طبقه دوم، تلفن: ۸۲۱۰۶۰۰۰

کتاب کار (عشق) جوان

تألیف: مرتضی منطقی

چاپ اول ۱۳۹۰ تهران تعداد: ۱۰۰۰ نسخه مدیر اجرایی و ناشر: مصطفی پاکدل زاده
 قیمت: ۵۰۰۰ تومان لیوگرافی: لوین چاپ: قدایی

ISBN: 978-600-223-085-0

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۰۸۵-۰

Printed in Iran

همه حقوق محفوظ است.

فهرست

پیشگفتار.....	۷
مقدمه.....	۱۱
نظریه‌های عشق در طول تاریخ فرهنگی ایران.....	۲۱
۰۱. عشق مجازی از سنخ بهیمی، حیوانی یا شهوانی.....	۳۰
۰۲. عشق مجازی از سنخ طبیعی، نفسانی یا انسانی.....	۳۱
۲-۱. الگوی بدانند یا ندانند در عشق مجازی.....	۳۴
۲-۲. الگوی مجاز قنطره (پل) حقیقت.....	۳۶
۲-۳. الگوی ممارست و تمرین.....	۳۷
۲-۴. نظریه جهش.....	۳۹
۰۳. عشق (محبت) الهی.....	۳۹
نظریه‌های روان‌شناختی عشق.....	۵۳
نظریه سبک‌های دلبستگی.....	۵۴
نظریه مبادله.....	۵۷
رابطه اشتراکی.....	۵۹
نظریه تکاملی.....	۶۱
نظریه انگیزش روانی.....	۶۴
نظریه سه وجهی عشق.....	۶۷
عشق شورانگیز (رومانتیک).....	۶۹
پیوست‌ها.....	۷۵

۷۷.....	پیوست ۱.....
۷۷.....	کار کارگاهی در زمینه عشق شورانگیز.....
۷۸.....	جلسه اول کار کارگاهی در زمینه عشق شورانگیز.....
۸۲.....	جلسه دوم کار کارگاهی در زمینه عشق شورانگیز.....
۸۷.....	جلسه سوم کار کارگاهی در زمینه عشق شورانگیز.....
۹۸.....	جلسه چهارم کار کارگاهی در زمینه عشق شورانگیز.....
۱۰۵.....	جلسه پنجم کار کارگاهی در زمینه عشق شورانگیز.....
۱۱۳.....	پیوست ۲.....
۱۱۳.....	احساس رشد در شروع عشق و ادراک توهمی بودن آن در انجام عشق.....
۱۱۷.....	رنگ باختن پنداشته‌های آرمانی آغاز عشق.....
۱۲۴.....	از دست رفتن احساس جذابیت و اعتبار اجتماعی آغاز عشق.....
۱۲۸.....	بروز تغییر در الگوی وابستگی عاشق و معشوق.....
۱۳۰.....	عدول از مسند ناز به مسند نیاز.....
۱۳۶.....	گریز از اندیشه شکست با پناه جستن به فضای ابهام و تعلیق.....
۱۴۰.....	ناکامی و جاذبه: اثر رومئو و ژولیت.....
۱۴۱.....	ازدواج با عشق یا بدون عشق؟!.....
۱۴۲.....	چرخه عشق.....
۱۴۴.....	طلاق.....
۱۴۹.....	برخی از مآخذ.....
۱۴۹.....	الف- منابع فارسی.....
۱۵۲.....	ب - منابع لاتین.....
۱۵۵.....	نمایه.....

پیشگفتار

بررسی ادبیات تحقیق موجود در زمینه جوانی، حکایت از آن دارد که مقوله جوانی در گذشته‌ای نه چندان دور، به سبب کوتاهی دوران آن، چندان مطرح نبوده است، اما طی یکی دو سده اخیر و خاصه دهه‌های اخیر، مقوله جوانی به سبب فاصله افتادن بین بلوغ زیستی و بلوغ اقتصادی جوان، با گسترش و تعمیق بسیاری مواجه بوده است و همین امر آن را به مسئله‌ای مهم بدل کرده و با گذشت زمان، اهمیت و حساسیت آن، بیشتر و بیشتر شده است. به این معنا که اگر در گذشته بلوغ زیستی و بلوغ اقتصادی، به شکل همزمانی رخ می‌دادند، با پیشرفت فناوری در جهان حاضر، بین این دو بلوغ، شکافی رخ داده است که با طولانی‌تر کردن دوره جوانی، تبعات زیستی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی قابل توجهی در پی داشته است؛ یعنی برخلاف گذشته که جوانی در سنین ۱۴-۱۳ سالگی به پایان می‌رسید، در حال حاضر با گسترش مرز اخیر، از سوی نظریه‌پردازان پایان جوانی سنین ۲۰، ۲۵، ۲۹ و حتی بیشتر، اعلان می‌گردد. مسئله اخیر به شکل‌گیری قشر جدید جوانان، انجامیده است و این امر، تحول قابل توجهی است که نمی‌توان به سادگی از کنار آن و مسایل عدیدۀ اش گذشت. مسئله اخیر بسیاری از اولیای امور جوانان را در سطح جهان بر آن داشته است که برای برخورد بهینه با مسایل زیستی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی قشر جدیدی که در جوامع مختلف پدید آمده است، با برنامه‌ریزی‌های حساب‌شده و انجام سرمایه‌گذاری‌های لازم، برخوردی دو چندان را پیشه خود کنند. اما با ملاحظه برنامه‌های در نظر گرفته‌شده برای جوانان ایرانی پس از انقلاب (و خاصه پس از جنگ)، به نظر می‌رسد، حساسیت قشر جدید جوان، کمتر درک شده است و بیشتر از آن‌که این قشر به صورت یک سرمایه و فرصت برای جامعه دیده شوند، یک تهدید برای جامعه تلقی شده است که باید مشکل آن را حل کرد. به هر صورت بی‌توجهی به مبادی نظری لازم در زمینه جوانان و پیش گرفتن برنامه‌های عمدتاً سلیقه‌ای در امر جوانان،

فضای مغشوشی پدید آورده است که فرض تهدید بودن جوانان را بیش از پیش دامن زده است. مسئله اخیر، محرک مرکز مطالعات و تحقیقات اجتماعی - فرهنگی شهرداری تهران شد تا به سهم خود برای کاهش آسیب و خسارانی که در امر جوانان و برنامه‌ریزی برای آنان وجود دارد، از منظری تخصصی و منطبق با ارزش‌های جامعه ایران، به مسایل جوانان نگرسته، با یاری طلبیدن از افراد متخصص و مجرب بخواهد تا در جهت تدوین برنامه‌های لازم، به تدوین متونی همت گمارند که در عین در برداشتن ابعاد نظری لازم، حاوی رهنمودهای اجرایی و کاربردی مورد نظر برای اولیای امور و خاصه مراکز فرهنگی شهرداری باشند.

مجموعه کتاب کار جوان^۱، حاصل تعامل پیش گفته است. این مجموعه از ویژگی‌هایی برخوردار است که در آثار مشابه، کمتر وجود دارد. برخی از این ویژگی‌ها، به شرح زیرند:

- توجه به ابعاد نظری مسایل مطروحه در امر جوانان؛

- انجام نظرسنجی‌های لازم یا گردآوری داده‌های میدانی لازم در سطح نوجوانان و جوانان برای تعمیق هرچه بیشتر بررسی‌های لازم؛

- توجه به مسئله تحول روانی نوجوانان و جوانان و پیشنهاد برنامه‌های اجرایی با توجه به مسئله اخیر.

برای بررسی تحولی موارد مورد نظر، داده‌های تحقیق از سه مقطع (پنجم) دبستان، (سوم) راهنمایی و (سوم) دبیرستان انتخاب شده، بررسی‌های لازم میدانی، بر روی آنان، انجام پذیرفته است. مورد اخیر به لحاظ الگویی، برای برنامه‌ریزی اولیای فرهنگی نوجوانان و جوانان، الگوی بسیار مناسبی را پدید می‌آورد.

- با انتخاب پاسخ‌دهندگان تحقیق از سطح هر دو گروه دختران و پسران، توجه لازم به تفاوت‌های جنسیتی آنان در پیشنهاد برنامه‌های اجرایی، شده است.

- با توجه به واقعیت فقدان سرمایه لازم برای تخصیص آن به برنامه‌های نوجوانان و جوانان در ایران، تلاش شده است با استفاده از ابداع‌ها، ابتکارها، نوآوری‌ها و خلاقیت‌ها، به

۱. مجموعه اخیر شامل کتاب کارهای زیر است:

♦ کتاب کار هیجان‌جویی جوان. ♦ کتاب کار گروه‌گرایی جوان. ♦ کتاب کار هویت‌طلبی جوان.

♦ کتاب کار عشق جوان. ♦ کتاب کار کنجکاوی جوان. ♦ کتاب کار شکوفایی خلاقیت جوان.

♦ کتاب کار جست‌وجوی ارزش‌های جوان. ♦ کتاب کار نوع‌دوستی جوان. ♦ کتاب کار کارآفرینی جوان.

طراحی برنامه‌هایی اقدام گردد که با اتکا به بودجه‌هایی بسیار اندک، قابلیت اجرا داشته باشند.

- با عنایت به این‌که در غالب برنامه‌های تدوین‌شده، ملاحظات نظری بر ملاحظات اجرایی پیشی می‌گیرند، در متون تهیه‌شده تلاش گردیده است تا در عین توجه به ملاحظات نظری، مسایل اجرایی و کاربردی هم در نظر گرفته شوند. در این مجموعه، هم عرض با مباحث نظری، دستورالعمل‌های اجرایی لازم برای اولیای امر جوانان تدارک دیده شده است تا زمینه اجرای هرچه موفق‌تر برنامه‌های آنان را فراهم آورد.

انتظار اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی از اқشار دانشگاهیان، برنامه‌ریزان و مسئولان اجرایی جامعه برای ادامه کار اخیر، به شرح زیر است:

- از آنجا که به اذعان بسیاری از صاحب‌نظران خارجی، ایران جایگاه آزمایش نظریه‌های مختلف است، به نظر می‌رسد دانشگاهیان با پی‌گرفتن جریان پدیدآمده، بتوانند در جریان انجام مطالعات فرهنگی و نظری و اجرای تجربیات میدانی لازم روی اқشار جوانان و با اطلاعات به دست آمده، به مسایل موجود جوانان، عمق و غنای بیشتری بخشیده، حرف‌های جدیدی برای نظریه‌پردازی و ارایه راهکارهای تازه و نو درباره نوجوانان و جوانان در سطح داخل و خارج مطرح کنند.

- با توجه به برخی از یافته‌های تحقیق، ضرورت بازنگری اساسی در بسیاری از برنامه‌ها و خط‌مشی‌های پی‌گرفته‌شده در سطح نوجوانان و جوانان طی سه دهه اخیر، به شدت احساس می‌شود، از این رو از برنامه‌ریزان و اولیای فرهنگی جوانان انتظار می‌رود برای ممانعت از آسیب‌زایی برنامه‌های مزبور، با شهامت لازم به نقد و بررسی اندیشه‌های فرهنگی - اجتماعی - تربیتی حاکم بر برنامه‌های نوجوانان و جوانان پرداخته، به اصلاح آنها، اهتمام ورزند.

- از مسئولان اجرایی و اولیای امور فرهنگی جوانان انتظار می‌رود، از یافته‌های این مجموعه و موارد مشابه، نهایت استفاده ممکن را داشته باشند.

در خاتمه از مؤلف محترم جناب آقای دکتر مرتضی منطقی، همکار ایشان آقای دکتر عطایی، ناظر طرح آقای دکتر محمدکمالی، و همکارانم در اداره کل مطالعات که امکانات لازم برای تحقق این مجموعه را فراهم آوردند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

سیدرضا مصطفوی

مدیر کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران

مقدمه

عشق از مقوله‌های همیشگی است که بشر در اعصار و زمان‌های مختلف، با آن زیسته و زندگی کرده است.

عشق، همان‌گونه که در ادبیات پژوهش از آن یاد خواهد شد، عطیه‌ای فطری و الهی است، و در صورتی که آدمی در بند عشق شهوی نگردد، عشق می‌تواند وی را به سمت و سوی کمال و تعالی، سوق دهد.

عشق بهیمی، حیوانی یا شهوانی، عشقی است که تنها هدف آن جسم طرف مقابل و نه عواطف، احساسات و ویژگی‌های انسانی اوست، توجه به عشق بهیمی و توقف در آن، اثری ضد تکاملی داشته، فرد را در افق تنگی از مادیت محصور و محدود نگاه خواهد داشت، اما اگر عشق آدمی، عشقی مبتنی بر شناخت باشد و ارزش‌ها، عواطف و ابعاد انسانی معشوق، مدنظر عاشق قرار گیرد، این عشق می‌تواند با ایجاد و بسیج نیرو در آدمی، به التهاب کشاندن وی، بی‌توجه کردن وی به مسایل جزئی و نظایر آن‌ها، در عمل تجربه زیسته‌ای را به فرد بدهد که او را مستعد پذیرش عشق (و به تعبیر دقیق‌تر محبت) الهی سازد. البته این مسئله منوط به آن است که عشق مجازی اخیر، به صورت گذرگاهی دیده شود و به مثابه توقفگاه فرد، قرار نگیرد.

بنابراین می‌توان احساس کرد که عشق هم فرصت و هم تهدید است.^۱ اگر عشق به

۱. عرصه عشق، از عشق الهی گرفته تا عشق انسان‌ها به یکدیگر و از عشق به فرزند گرفته تا عشق به هم‌جنس، جنس مخالف و حتی عشق به آب و خاک، گسترده است.

در این کتاب کار، با پرهیز از ورود در مباحثی چون عشق و محبت الهی، عشق مذکر و عشق مؤنث (عشق بین افراد هم‌جنس)، عشق ناگفته (عشق یک طرفه‌ای که بین دو جنس مخالف شکل گرفته، از سوی عاشق نیز پنهان

شکل مناسبی مورد توجه قرار گیرد، می‌تواند راه اعتلای آدمی را رقم بزند و در صورتی که به شکل مناسبی مورد استفاده قرار نگیرد، می‌تواند اثری ضد تکاملی داشته، افق دید وی را به سمت ویژگی‌های حیوانی سوق دهند.

بررسی سوابق تاریخی، بیانگر این معنا است که عشق رومانتیک^۱ به جز آنچه در ادبیات و هنر کشورهای مختلف منعکس شده است، در سطح عامه افراد، به شکل عاطفی و احساسی خودش، چندان در گذشته مطرح نبوده است.

استرنبرگ^۲ و بارنز^۳ (۱۹۸۸)، گزارش می‌دهند:

تصور این که عشق رومانتیک، در زمان‌های گذشته نیز به شکل عشق شورانگیز و احساسی عصر حاضر بوده است، تصور خطایی است، بررسی شواهد تاریخی دلالت بر آن دارد که در زمان‌های گذشته، چه در غرب و چه در دیگر مناطق جهان، مفهوم عشق رومانتیک، به شکل فعلی آن وجود نداشته است و آنچه معیار ازدواج افراد در گذشته قرار می‌گرفته است، از سویی همسانی عقیدتی افراد، و از سوی دیگر همسانی اجتماعی و اقتصادی آنان بوده است و مسایل جنسی در نهایت در ذیل مسئله قدرت باروری زن، مطرح بوده است. شاید به سبب نبود عشق شورانگیز در شکل‌گیری ازدواج افراد، امر طلاق نیز در گذشته بسیار اندک رخ می‌داد، در حالی که در حال حاضر بسیاری از افراد در جوامع مختلف، ترجیحاً زمانی که می‌خواهند ازدواج کنند، از زیربنای عشق شورانگیز و عاطفی خویش به عنوان یکی از مهم‌ترین اولویت‌های ازدواج یاد می‌کنند و مسایل دیگری مانند قدرت اقتصادی، در درجات بعدی مورد توجه آنان قرار می‌گیرد.

گوردون^۴ و برستین^۵ (۱۹۷۰)، در پژوهش مشابهی، خاطرنشان می‌سازند، آنان با بررسی ۶۳ کتاب تاریخی، در عمل به این نتیجه رسیده‌اند که مهم‌ترین ویژگی‌های مورد نظر برای امر ازدواج، در گذشته‌ای نه چندان دور، ویژگی‌های مذهبی، سلامت جسمانی و ملاحظات اجتماعی (مانند هم سطح بودن دو طرف به لحاظ اقتصادی)، بوده است و عشق شورانگیز، در مجموعه عوامل پیش گفته، مطرح نبوده است.

شده است)، عشق تخیلی، عشق روی خط، عشق به فرزند، عشق به آب و خاک و مانند آن، تنها عشق جنس‌های مخالف به یکدیگر (خاصه عشق رومانتیک)، به علت گستردگی آن در سطح جوانان، مدنظر قرار گرفته، مورد بحث واقع خواهد شد.

۱. عشق رومانتیک (Romantic love) در این اثر معادل با عشق احساسی، عشق هوسناک، عشق شورانگیز و عشق

تخیلی یا خیالی ترجمه و در نظر گرفته شده است.

با ظهور تمدن جدید، مفهوم عشق رومانتیک به شکل گسترده و عام‌تری مطرح شد. استلوند^۱ و کینیر^۲ (۱۹۹۷)، در تحلیل محتوایی که در سطح ۱۰۰ آهنگ محبوب مردم آمریکا طی دهه‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰ انجام دادند، در عمل به این نتیجه رسیدند که بیشترین فراوانی آهنگ‌های محبوب چهار دهه اخیر، مقوله عشق (و در رده‌های بعدی مواردی مانند انسان‌دوستی، جشن و شادی، اعتماد به نفس، نوستالوژی و نظایر آن‌ها)، بوده است.

هویت^۳ و هودسون^۴ (۱۹۸۱)، در بررسی که در مورد نگاه دو نسل گذشته و معاصر نسبت به عشق داشتند، نتیجه گرفتند، نسل جوانی که در دهه ۱۹۸۰ زندگی می‌کرد، عشق را به شکلی شورانگیزتر از نسل گذشته خود، ادراک می‌کردند.

جون^۵ (۱۹۹۷)، در تحلیل محتوایی که در سطح ۱۱ فیلم انیمیشن والت دیزنی از ۱۹۵۰ تا ۱۹۹۰ انجام داد، به این نتیجه رسید که در فیلم‌های جدیدتر، موضوع‌های عاشقانه و جنسی نسبت به فیلم‌های گذشته، افزایش یافته است و در برابر موضوع ازدواج، در فیلم‌های جدیدتر نسبت به فیلم‌های پیشین، کاهش نشان می‌دهند.

سانفیورنزو^۶ (۱۹۸۳) نیز در بررسی که در سطح میز نوشته‌ها و دیوار نوشته‌های دانش‌آموزان کلاس‌های نهم و دهم انجام داد، نتیجه گرفت که موضوع عشق، شاخص‌ترین مقوله‌ای است که در میز نوشته‌ها و دیوار نوشته‌های دانش‌آموزان، ملاحظه می‌شود.

نیتینگ^۷ (۲۰۱۰)، گزارش می‌دهد، وی در مصاحبه‌ای که با ۱۵ زن و ۱۵ مرد ۲۹-۲۲ ساله هندی در مورد ازدواج، داشته است، با این واقعیت مواجه شده است که جوانان هندی، برخلاف رسوم سنتی‌شان که به هیچ روی مسئله عشق را برنمی‌تابد، در اظهارنظرهای خود خاطرنشان می‌سازند، آنان مایل هستند درصدد ازدواج با کسی بریبایند که رابطه‌ای صمیمی با وی یافته، احساس کنند، طرف مقابل به لحاظ عاطفی زوج مناسبی برای زندگی آینده‌شان، خواهد بود.

با گذر زمان به تدریج مسئله عواطف و روابط صمیمی در بین زوج‌های جوان، در حال رنگ باختن است (البته مسئله اخیر در کشورهای غربی با سرعت بیشتری در جریان است). فیدلر^۸ و همکاران (۱۹۸۲)، در بررسی که در آهنگ‌های دهه ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰ داشتند، به این نتیجه رسیدند که موضوع عشق عاطفی، در گذر زمان، در آهنگ‌های مورد علاقه مردم کم و کمتر شده است، اما موضوع عشق جسمانی در مضامین آهنگ‌های محبوب آنان، افزایش یافته است.

1. Ostlund, D. R.

2. Kinnier, R. T.

3. Hoyet, L.L.

4. Hudson, J. W.

5. Junn, E. N.

6. Sanfiorenzo, N. R.

7. Netting, N. S.

8. Fedler, F.

بنابراین در یک جمع‌بندی اجمالی می‌توان نتیجه گرفت، عشق شورانگیز که شاید مدت زمان مدیدی نیست که گسترده‌گی و سیطره خود را به منصفه ظهور نهاده است، در حال رنگ باختن هست و روابط جنسی صرف (آن هم غالباً در چارچوبی به جز خانواده)، به تدریج در حال جایگزین شدن به جای روابط عاطفی بین دو جنس است.

در بررسی دلایل تحول اخیر، چند دلیل عمده به نظر می‌رسند. ایجاد شکاف بین بلوغ زیستی و بلوغ اقتصادی در یکی دو سده اخیر و تلاش برای حل مشکل جنسی جوانان در شکاف پدیدآمده، تهاجم فرهنگی شرکت‌های غربی با مستمسک قرار دادن مسئله جنسیت برای افزایش فروش محصولاتشان و وقوع انقلاب جنسی دوم و برهنه‌تر شدن بیش از پیش جهان معاصر، از دلایل مطرح در تحول پیش‌گفته، به نظر می‌رسند.

با پیشرفت فناوری و تقسیم شدید کار، بین بلوغ زیستی (که به دلیل بهبود بهداشت و تغذیه، افزایش تحریک‌های محیطی، برخی از آلودگی‌های زیست محیطی و مانند آن‌ها، در سطح سنی پایین‌تری صورت می‌پذیرد) و بلوغ اقتصادی (که مستلزم یافتن تخصص لازم برای پذیرش مسئولیت مشاغل تخصصی است)، شکاف افتاده است، و جوانی که مثلاً در ۱۲-۱۳ سالگی به لحاظ زیستی بالغ می‌شود، پس از گذشت سال‌ها، بعد از کسب شغل و به دست آوردن قدرت اقتصادی، به بلوغ اقتصادی خویش می‌رسد، بالطبع فاصله ۱۵-۱۰ ساله اخیر که بین بلوغ زیستی و بلوغ اقتصادی پدید می‌آید، مسئله متأخری است که باید به شکل اندیشیده‌ای با آن برخورد کرد.

سردمداران غرب برای مهار مشکلات ناشی از ایجاد شکاف بین بلوغ زیستی و بلوغ اقتصادی، انقلاب جنسی را مطرح کردند.

کینزی در مطالعه‌ای که در سال ۱۹۵۳ در زمینه روابط جنسی افراد داشت، به این نتیجه رسید که ۳ درصد از زنانی که در مطالعه وی شرکت کرده بودند، در ۱۶ سالگی، پیش از ازدواج، روابط جنسی داشته‌اند. رقم اخیر در ۱۹ سالگی به ۲۰ درصد می‌رسید، اما پس از دهه ۱۹۶۰، و آنچه انقلاب جنسی خوانده می‌شد، ارقام مزبور به شدت افزایش یافتند. در سال ۱۹۷۱، ۳۰ درصد دختران ۱۹-۱۵ ساله، در سال ۱۹۷۶، ۴۳ درصد دختران در همین محدوده سنی و در ۱۹۷۹، ۵۰ درصد دختران ۱۹-۱۵ ساله شهرهای بزرگ آمریکا، رابطه جنسی پیش از ازدواج داشتند. در همین سال از بین پسران ۲۱-۱۷ ساله، ۷۰ درصد پیش از ازدواج رابطه جنسی داشته‌اند (ماسن و همکاران، [بی‌تا]، ترجمه یاسایی، ۱۳۷۰).

پاپالیا و اولدز (۱۹۹۲)، در گزارش خود بیان می‌دارند، در پژوهشی که در سطح زنان ۲۰-۳۰ ساله که هرگز ازدواج نکرده بودند، انجام گرفت، ۸۲ درصد تجربه جنسی داشته.

۵۳ درصد آنان در زمان مطالعه نیز به لحاظ جنسی، فعال بودند.

همزمان با طرح مسئله انقلاب جنسی، شرکت‌ها و مؤسسات اقتصادی بزرگ که بیشتر نسبت به مسایل فرهنگی بی‌توجه بودند، دریافته‌اند که می‌توانند با تحت تأثیر قرار دادن فرهنگ، بر میزان سودآوری شرکت‌ها و مؤسسات اقتصادی‌شان بیفزایند؛ از این رو به شکل دادن تهاجمی فرهنگی همت گماردند تا با دخالت‌های فرهنگی‌شان، موفق به ایجاد نیازهای کاذب شده، میزان فروششان را ارتقا بخشند و در این میان استفاده از برهنگی و مسایل جنسی، به عنوان اساسی‌ترین سرفصل تبلیغاتی آن‌ها، مدنظر قرار گرفت و از تبلیغات روزنامه‌ها گرفته تا تبلیغات تلویزیونی، ماهواره‌ای و اینترنتی، سکس در حد گسترده‌ای به منظور افزایش سود مؤسسات و شرکت‌های اقتصادی، به کار گرفته شد. برهنگ‌ترشدن جهان معاصر، عامل دیگری است که در تحول‌های اخیر جهان معاصر و مقوله عشق، مؤثر واقع آمده است.

تیلور^۱ و کوایل^۲ (۲۰۰۳)، گزارش می‌دهند، اینترنت با خود سایت‌های هرزه‌نگار و سایت‌های اخیر با خود اینترنت را دامن می‌زنند. به این معنا که با وجود آن‌که تنها ۱٪ از کاربران سایت‌های سکسی اینترنتی، حاضر به پرداخت پول برای محصولات هرزه‌نگارانه سایت‌های مزبور هستند، اما همین مبالغ، ۷۰٪ از درآمد اینترنت را تشکیل می‌دهد.

سانتروک^۳ (۲۰۱۰)، خاطرنشان می‌سازد: «طی سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۴، صحنه‌های جنسی تلویزیون آمریکا دو برابر شده است و این در حالی است که بررسی‌های انجام‌شده حکایت از آن دارند که کاربری از محصولات جنسی و هرزه‌نگار، بسیار کم‌تر می‌شود. کاربران مزبور، از تخلف‌های جنسی به سادگی بگذرند و نگرش سهل‌گیرانه‌تری در مورد روابط جنسی تفریحی و پیش از ازدواج، پیدا کنند.

برخی از پژوهش‌های دیگر، دلالت بر آن دارند که کاربران دختر محصولات جنسی و هرزه‌نگار، مانند فیلم‌های سینمایی، برنامه‌های تلویزیونی و نشریات، بلیغ زودرس‌تری را تجربه می‌کنند.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان نتیجه گرفت، ادبیات جنسی و هرزه‌نگار، ضمن ترغیب جوانان به ارتکاب مواردی که شاهد و ناظر آن بوده‌اند، نگرش آنان را نسبت به موارد اخیر سهل‌گیرانه‌تر کرده، سن ایجاد روابط جنسی را در آنان، کاهش می‌دهد.

علاوه بر عوامل پیش گفته، همان‌گونه که فوق‌الما نیز از آن یاد می‌کند، در عصر

حاضر در کنار قدرت‌های اقتصادی و سیاسی، قدرت سکس نیز پا به عرصه نهاده است. راهاندازی انبوهی از شبکه‌های سوپرسکس کابلی، ماهواره‌ای و اینترنتی که بعضاً هم به شکل مجانی به ارایه تولیدات خود به مخاطبان‌شان می‌پردازند و تولید انبوهی از لوح‌های فشرده^۱ برهنه و مستهجن، نمود بارزی از تلاش سردمداران جهان معاصر در تغییر روش‌های خشن پلیسی برای مهار جمعیت‌های معترض به نظام سلطه، به روش‌های لطیف‌تری، مانند سرگرم کردن جوانان و دیگر اقشار جامعه، به مسایل جنسی است.

با توجه به آنچه از آن یاد شد، و با عنایت به زمینه‌های مساعد زیستی و عاطفی جوانان نسبت به جنس مخالف و کشیده شدن آنان به سمت عشق‌های جسمانی، عملاً عشق‌های رومانتیک نیز در این عرصه مورد تهاجم و تاخت و تاز قرار گرفته‌اند و بُعد زیبای شکستن مثبت خواهی‌ها در آن، زیر ابعاد هوسناکی و هوس‌انگیزی آن پنهان شده است و در عمل، عشق شورانگیز که می‌تواند به صورت فرصتی مورد استفاده اولیای تربیتی جوامع قرار گیرد، به تهدیدی علیه جوانان و جوامع آن‌ها، تبدیل شده است.

مستولان غربی، در برخورد با تبعات تصمیم آزادی جنسی و قدرت سکس به مثابه قدرتی هم عرض قدرت‌های اقتصادی و سیاسی که در عرصه روابط اجتماعی خود را نمایانده است، کوشیده‌اند با اطلاع‌رسانی‌های گسترده و صحیح و تخصیص برخی از امکانات لازم در این رابطه، از ابعاد تخریبی مسئله اخیر بکاهند. شروع توجیه دانش‌آموزان از سطح دبستان در ارتباط با مسایل جنسی، گامی در همین جهت است. به همین ترتیب اگر فردی یک کتاب روان‌شناسی نوجوان و جوان غربی را بردارد، احتمالاً طی یکی دو صفحه از کتاب، شاهد آن می‌شود که کتاب مزبور با شرح انواع بیماری‌های آمیزشی، داروی مناسب آن‌ها و میزان و مدت مصرف آن‌ها را شرح داده است؛ یعنی اگر حتی جوانی به بیماری‌های آمیزشی مبتلا شد و رویش نشد که مستقیماً مشکل خودش را با یک پزشک در میان بگذارد، می‌تواند با اتکا به راهنمایی‌های ارایه شده در کتاب، به تهیه داروی مورد نیاز و درمان خویش، اقدام ورزد. در مورد مشابهی، پس از آن‌که مستولان غربی با این مسئله مواجه شدند که برخی از بیماران مبتلا به ایدز، به عنوان اعتراض به کم کاری دولت در تخصیص بودجه لازم برای درمان آنان، با عرضه آزاد خود به دیگران، دست به آلوده‌سازی محیط زده‌اند، دست به اطلاع‌رسانی وسیعی زدند و مثلاً داخل اتوبوس‌های درون شهری با نصب پوسترهایی، شهروندان را از پذیرش کسانی که به

سادگی دست به عرضه خویش می‌زدند، بازداشتند.

بارداری‌های ناخواسته، مشکل دیگری است که باز هم در مورد آن تمهیداتی اندیشیده شده است تا دخترانی که به شکلی ناخواسته باردار می‌شوند، از جریان زندگی روزمره فاصله نگرفته، دچار آسیب‌های بعدی نشوند. از همین رو در غرب نه تنها برای دخترانی که دچار بارداری ناخواسته می‌شوند، دبیرستان‌های مخصوصی در نظر می‌گیرند، بلکه حمایت‌ها و امکانات خاصی مانند مسکن، کمک هزینه زندگی و نگهداری بچه، برای آنان در نظر می‌گیرند تا به این ترتیب آنان زیر فشار زندگی خود، خرد نشده و بیش از این به بیراهه کشیده نشوند.

حال اگر به شکل تطبیقی برخورد دست اندرکاران امور جوانان ایران با مشکلات زیستی جوان مورد توجه قرار گیرند، ملاحظه می‌شود که با مشکلات جوان در جامعه، به شکل اساسی برخورد نشده، تلاش اولیای امور جوانان در این زمینه عمدتاً معطوف به پاک کردن صورت مسایل جوانان است.

در برخورد با مسایل جنسی جوانان، در ایران نظریه‌های مختلفی تاکنون مطرح شده است که روی هیچ‌کدام از این نظرها به شکل مشخص، تأکید نشده و اولیای امر به شکلی جدی بدان نپرداخته‌اند.

شهید مطهری (۱۳۵۷)، در کتاب نظام حقوق زن در اسلام، بیان می‌کند، نیاز جنسی یکی از نیازهای طبیعی آدمی است و در شرایط کنونی که جوان ما نمی‌تواند به ارضای نیاز خودش بپردازد، باید به فکر او بود؛ زیرا در غیر این صورت با ما باید چشمان را ببندیم و بگذاریم جوانان مانند جوان غربی دست به ایجاد رابطه‌های آزاد بزنند، یا اگر می‌خواهیم خودمان در این رابطه فعال برخورد کنیم، برای جلوگیری از مشکلاتی که ناکامی‌های جنسی برای جوان پدید می‌آورند، باید درصدد حل مشکل آنان برآیم که در این میان متعه، می‌تواند پاسخ مناسبی به مشکل اخیر باشد.

برخی از نظریه‌پردازان جامعه، عقد موقت را نپذیرفته‌اند و روی ازدواج جوانان در سطح سنی پایین تأکید ورزیده‌اند. اما نظریه اخیر نیز با انتقاد مواجه شده است، به این معنا که پایگاه اقتصادی - اجتماعی یک دختر، در ارتباط با پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده - اش مشخص می‌شود، اما پایگاه اقتصادی - اجتماعی یک پسر، منوط به کار و کوشش خودش هست. بنابراین، جوان ۱۸ ساله‌ای که معلوم نیست در دانشگاه قبول می‌شود یا نه و معلوم نیست، شغل آبرومندی به دست می‌آورد یا نه، به سادگی نمی‌تواند وارد عرصه ازدواج شود، ازدواجی که از دید برخی از نظریه‌پردازان، به سهم خود نوعی مبادله

محسوب می‌شود.

حجت الاسلام حائری شیرازی، امام جمعه وقت شیراز، در طرح دیگری در سال ۱۳۷۵، مسئله دوستی دختر و پسر با نظارت خانواده آنان را مطرح ساخت. ازدواج با حمایت خانواده و عقد معاطاتی، از دیگر طرح‌هایی هستند که در این عرصه مطرح بوده‌اند (منطقی، ۱۳۸۳).

بنابراین ملاحظه می‌شود، با این‌که در جامعه، شقوق مختلفی برای حل و کاهش مشکل جنسی جوانان جامعه اندیشیده و پیشنهاد شده است، اما با این همه هیچ‌کدام از این شقوق به شکل جدی مورد بحث و بررسی، قرار نگرفته است و همان‌طور که بیان شد، مشکل جوان در این زمینه (همانند دیگر مسایل وی)، عمدتاً به خودش احاله شده است. نگارنده در یکی از کتاب‌هایش، دست خط دختری را آورده است که در جریان یک پرسش و پاسخ از وی بیان داشته بود تا به حال با ۵۰ پسر دوست بوده است (منطقی، ۱۳۷۶). این نمونه، نمود بارزی از تخریبی را به مسئله ظهور می‌گذارد که با احاله مشکلات جوان به خودش، پدید می‌آید.

نمونه دیگری از سردرگمی اخیر را می‌توان در حل نسبی مشکل جنسی جامعه دید. بعد از تأکید حجت الاسلام رفسنجانی بر مسئله تنوع در یکی از نمازهای جمعه، ناگهان موجی از مخالفت در جامعه ایجاد شد و پیشنهاد اخیر را به محاق فرستاد. پس از گذشت چند سال، مسئله مشکل جنسی جامعه به صورت دیگری در جامعه مطرح شد. به این معنی که روزنامه همشهری در تاریخ ۱۳۸۱/۴/۱۸ خبر از تأسیس خانه‌های موسوم به خانه عفاف داد و بیان داشت: فلسفه تأسیس خانه‌های مزبور، مقابله با تهاجم فرهنگی استکبار جهانی بوده است که در اساسنامه آن هم منعکس شده است. پس از نشر این خبر، بلافاصله قوه قضائیه ضمن رد دخالت در تهیه طرح خانه‌های عفاف، آن را منافی ارزش‌ها و فاقد اعتبار لازم دانست؛ به علاوه قوه قضائیه در بیانه‌ای که در همین رابطه صادر کرده بود، خاطرنشان ساخت، یکی از وظایف این قوه، هشدار دادن به موقع است، از این رو به افرادی که با بیان این‌گونه موارد، سعی در انحراف و تشویق اذهان مردم می‌کنند، هشدار می‌دهد.

معاون پارلمانی وزارت کشور، در واکنش به طرح منتشره، بیان داشت، انتشار طرح جعلی خانه‌های عفاف، از سوی مخالفان اصلاحات، صورت پذیرفته است.

بازتاب طرح تشکیل خانه‌های عفاف در مجلس نیز در صدر اخبار آن قرار گرفت و فراکسیون زنان مجلس خواستار پاسخگویی هرچه سریع‌تر وزارت اطلاعات، کشور، فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان بهزیستی در خصوص طرح مزبور شد. پس از انتشار

موضوع خانه‌های عفاف، هیچ‌یک از نمایندگان مجلس به شکل علنی با این طرح موافقت نکردند، ولی برخی با توسل به استدلال‌هایی مانند ضرورت کنترل پدیده زنان خیابانی و جلوگیری از شیوع بیماری‌های مسری، توجه به این مسئله را لازم می‌دانستند. سازمان بهزیستی با رد هرگونه ارتباط این سازمان با طرح خانه‌های عفاف، این موضوع را کارشناسی نشده و مشکل‌ساز ارزیابی کرد.

به هر صورت پس از گذشت مدت‌ها، عاقبت برای مردم جامعه مشخص نشد خبر مربوط به طرح خانه‌های عفاف که در چند روزنامه رسمی کشور، به صورت مشروح و مفصل و با ذکر تمام جزئیات اساننامه مربوطه به چاپ رسید، از سوی چه ارگانی و با چه هدفی مطرح شد و سرانجام آن به کجا انجامید.

از این رو، با توجه به آنچه از آن یاد شد، می‌توان نتیجه گرفت، اولاً مقوله عشق، مقوله‌ای است که به شکل همزمان متضمن فرصت و تهدید می‌باشد و ثانیاً اوضاع و احوال جهان حاضر و تبلیغات آن، به گونه‌ای است که بیشتر از فرصت‌های عشق، تهدیدهای آن خود را می‌نمایاند و ثالثاً برخورد اولیای فرهنگی جوانان در ایران با مقوله عشق، غالباً برخوردی از سر تأمل و تدبیر نیست. از این رو به نظر می‌رسد، پرداختن به مسئله اخیر، امر مهمی است که نباید از آن غفلت ورزید.

در کتاب حاضر، نخست برخی از دیدگاه‌های نظری و در ادامه برخی از دیدگاه‌های کاربردی در زمینه عشق، مطرح شده است.

در بررسی دیدگاه‌های نظری، در ابتدا نظریه‌پردازی‌های موجود در زمینه عشق در تاریخ فرهنگ و ادب ایران مطرح شده است و سپس، دیدگاه‌های نظری روان‌شناسان غربی در امر عشق، مورد توجه قرار گرفته‌اند.

در قسمت کاربردی کتاب، برخی از طرح‌های عملی در زمینه روشنگری بیش از پیش در امر عشق مورد توجه قرار گرفته است و مشخصاً در پیوست‌های انتهای کتاب، کار کارگاهی در زمینه عشق شورانگیز و تهیه برشورهای اطلاع‌رسانی در امر عشق، مورد توجه قرار گرفته‌اند و چگونگی اجرای عملی آن‌ها، به تفصیل در جریان یک کار کارگاهی و پژوهشی، مورد بررسی و تدقیق قرار گرفته است.